

Ο ΧΡΙΣΤΟΣ

ως στόχος του πεδίου συνειδήσεως¹

- Κείμενο: Πανοσιολογιώτατος Αρχιμανδρίτης κ. Διονύσιος Κυκκώτης
- Επιμέλεια: Δρ. Φωτεινή Νταντάλια - Δράκου

Πρόλογος

Tο περιεχόμενο του κειμένου είναι μια ακριβής απόδοση της Ομιλίας του Πανοσιολογιώτατου Αρχιμανδρίτη κ. Διονυσίου Κυκκώτη στους Κύκλους Παλλουριώτισσας στις 25 Νοεμβρίου 2005, και αποτελεί μια διαφορετική προσέγγιση προβλημάτων, που μελετώνται ως αντικείμενα ψυχανάλυσης, υπαρξιακής ανάλυσης, όπως και φιλοσοφικής, κοινωνιολογικής και θεολογικής θεώρησης. Σε αυτή την προσέγγιση γίνονται αναφορές σε βασικές έννοιες των πεδίων αναφοράς, που αποτελούν κλειδιά για την επίλυση των προβλημάτων. Μετά τη θέση του συγγραφέα για την αναγκαιότητα των στόχων και την απόδοση ιδιαίτερης σημασίας στην δυναμική τους επιχειρείται μια ανάλυση της δημιουργικής δύναμης, η οποία, σύμφωνα με τον Ελβετό ψυχίατρο Κάρολο Γιουγκ, αποτελεί το Libido, που εδρεύει στο ασυνείδητο και είναι ο κύριος πνευματικός παράγοντας και η πηγή δύναμης στον άνθρωπο. Όταν το Libido εκδηλώνεται μέσα από το Πνεύμα, παράγει πνευματικά προϊόντα. Στη συνέχεια ο συγγραφέας, βασιζόμενος στο έργο του Καρόλου Γιουγκ, *Η ψυχολογία του βάθους*, εξηγεί το φαινόμενο της Εναντιοδρομίας, που περιλαμβάνει τους συσχετισμούς (άνοδος, ισοζύγιο, υποχώρηση) ανάμεσα στις αρχές που εδρεύουν στο ασυνείδητο. Το ασυνείδητο αποτελεί πηγή αντιθέσεων, η αντιμετώπιση των οποίων επιτυγχάνεται μόνο, όταν τεθεί στο πεδίο της συνείδησης, ως στόχος, ο Χριστός.

Στη συνέχεια, βασιζόμενος στον νεώτερο κλάδο της ψυχολογίας, την Υπαρξιακή ανάλυση, συγκρίνει την ψυχανάλυση με την υπαρξιακή ανάλυση ή λογοθεραπεία, η οποία καθορίζεται ως αποτέλεσμα της στροφής του ανθρώπου στο νόημα, στον λόγο των όντων. Υπερασπιστής της θεωρίας αυτής ήταν ο Βίκτωρ Φραγκλ, ο οποίος ορίζει ως εκφράσεις του πνεύματος την ελευθερία και την ευθύνη. Το Πνεύμα είναι ασυνείδητο και όχι συνείδητο, όπως και το μάτι, που μπορεί να τα γνωρίζει όλα, δεν μπορεί όμως να γνωρίζει τον εαυτό του. Αυτό συμβαίνει, γιατί οι συνειδητές δραστηριότητες το εμποδίζουν να λάβει γνώση του εαυτού του. Ουσία της ανθρώπινης ύπαρξης αποτελεί η αναζήτηση του νοήματος των όντων και των θεμελιωδών αξιών που καθορίζουν την πορεία του ανθρώπου και δίνουν νόημα στη ζωή. Ο άνθρωπος πρέπει στη ζωή του συνεχώς να θέτει στόχους και να αγωνίζεται για αυτούς, με σκοπό να βρει τον εαυτό του. Οι βασικές θέσεις αυτού του κειμένου δεν είναι μόνο, ή κυρίως, αποτέλεσμα των μελετών του συγγραφέα, αλλά εμπειρίες ενός ενάρετου βίου και έκφραση αγάπης προς τον συνάνθρωπο.

¹ Τις θερμές ευχαριστίες μου επιθυμώ να εκφράσω στον Πανοσιολογιώτατο Αρχιμανδρίτη κ. Διονύσιο Κυκκώτη, που μου εμπιστεύτηκε το κείμενο της Ομιλίας του και μετά από πολύτιμες συζητήσεις για το περιεχόμενό του μου επέτρεψε την επιμέλεια της έκδοσης.

Ομιλία

Σε συζήτηση, που είχα κάποτε με τον Πατέρα Γεώργιο για κάποιο πρόσωπο με ψυχολογικά προβλήματα, ανέφερα, ότι κάθε άνθρωπος στη ζωή πρέπει να θέτει στόχους. Και θυμάμαι ότι αναφέρθηκα σε διαφόρους ψυχολόγους. Το τέλος της συζητήσεως ήταν τα λόγια του Πατρός Γεωργίου: «Τι λες, δεν έρχεσαι να κάμεις μια ομιλία για αυτό το θέμα στο Συνέδριο, που θα έχουμε αυτό τον μήνα;» Για αυτό και είμαι μαζί σας σήμερα. Ναι. Κάθε άνθρωπος στη ζωή πρέπει να θέτει στόχους,

επιθυμία, που εκπληρούται, που εκφράζεται, με τις κατώτερες ορμές. Στο Libido έδωσε καθαρά υλιστική έννοια. Η εποχή του κυριαρχείται από τον υλισμό. Ο Φρόντ δεν μελέτησε όσο έπρεπε το ασυνείδητο. Ή μάλλον ήταν η αρχή της μελέτης αυτής και την εξέθετε όπως την συνέλαβε.

Εκείνος που έδωσε στο Libido και στο ασυνείδητο την πραγματική τους έννοια είναι ο Κάρολος Γιοθγκ (1856-1961), Ελβετός ψυχίατρος. Κατά αυτόν Libido είναι η δημιουργική δύναμη του ανθρώπου, που εκδηλούται, είτε μέσα από τις

στόχους υψηλούς, που να οικοδομούν. Γιατί ο υψηλός στόχος ολοκληρώνει την τυχόν κομματιασμένη προσωπικότητα, την οικοδομεί. Καλεί. Ελκύει τον άνθρωπο. Τον κάνει να ενεργεί, να βγαίνει από τον εαυτό του, να δραστηριοποιείται.

Σε εκείνη την ολιγόλεπτη συζήτηση πέρασε από το μυαλό μου η δημιουργική δύναμη, που βλέπουν οι διάφοροι ψυχολόγοι μέσα στον άνθρωπο. Μελετώντας ο ψυχίατρος Φρόντ (1856-1939) το φαινόμενο της υστερίας, οδηγήθηκε σε άγνωστο μέρος της ψυχής, που ονόμασε υποσυνείδητο. Θεωρείται ο πρώτος, που έστρεψε την προσοχή της επιστήμης στο υποσυνείδητο. Στο ασυνείδητο βρήκε απωθημένες ανεκπλήρωτες επιθυμίες, που ονόμασε Libido. Libido είναι η

ορμές και τα ένστικτα, είτε μέσα από το Πνεύμα. Όταν το Libido εκδηλώνεται μέσα από το Πνεύμα, παράγει πνευματικά προϊόντα, γράφει μουσική, παράγει επιστήμη, συνθέτει ύμνους κλπ. Στο σπουδαιότερο έργο του, *Η ψυχολογία του βάθους* (The Symbols of Transformation), ο Γιοθγκ θεωρεί το ασυνείδητο ως τον κυρίως πνευματικό παράγοντα στον άνθρωπο, τη δε συνείδηση ως ένα αδύνατο όργανο, που μπορεί εύκολα να χαθεί. Το ασυνείδητο είναι πηγή δυνάμεως. Σε αυτό εδρεύουν, θα λέγαμε, δύο αρχές. Η αρχή των ορμών και ενστίκτων και η αρχή του Πνεύματος. Οι δύο αυτές αρχές κινούνται σε αντίθετη κατεύθυνση. Όταν ανυψώνονται οι ορμές προς τη συνείδηση, κατέρχεται το Πνεύμα. Και όταν ανυψώνεται το

Πνεύμα προς τη συνείδηση, υποχωρούν οι ορμές και τα ένστικτα. Το φαινόμενο αυτό ο Γιουγκ το ονομάζει Enadiodromia. Χρησιμοποιεί τον ελληνικό όρο. Αξίζει να σημειωθεί ότι πολλές φορές το Πνεύμα καταλαμβάνει τη συνείδηση. Και τότε έχουμε ενώπιόν μας ένα Άγιο. Θυμάμαι ότι ο μακαριστός Καλλιάφας, καθηγητής μου στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, στα παιδαγωγικά χρησιμοποίησε το σχήμα της εναντιοδρομίας, για να κρίνει το έργο του Αισχύλου και των λοιπών κλασικών. Μας έλεγε: «Στην εποχή του Αισχύλου παρατηρείται άνοδος του Πνεύματος, εξ ου η θρησκευτικότητα της εποχής. Στην εποχή του Σοφοκλή υπάρχει ισοζύγιο των δύο αρχών. Και την εποχή του Ευριπίδη υποχωρεί το πνεύμα. Ας θυμηθούμε ότι ο Ευριπίδης παρουσιάζει στο έργο του την Μήδεια να φονεύει τα παιδιά της.»

Το ασυνείδητο είναι πηγή αντιθέσεων. Της μεγάλης πίστεως και απιστίας, αγάπης και μίσους, τόλμης και δειλίας κλπ. Πρέπει δε να έχουμε υπόψη ότι κάθε σκέλος μιας αντιθέσεως κρύβει μέσα του το αντίθετο σκέλος. Για αυτό βλέπουμε κάποτε κάποιον πρόσωπο με πολύ θερμή πίστη απότομα να μεταπίπτει στην απιστία. Για να αποφύγουμε αυτό το φαινόμενο, θα πρέπει να έχουμε, όσον είναι δυνατό, στο πεδίο της συνειδήσεως τον στόχο, τον Χριστό. Όταν ο Απόστολος Πέτρος κατέβηκε στο νερό της λίμνης, για να υπάγει κοντά στον Χριστό, και έχασε για μια στιγμή τον Χριστό από τα μάτια του, άρχισε να καταποντίζεται.

Ο Κάρολος Γιουγκ διέκρινε τους ανθρώπους σε ενδοστρεφείς και εξωστρεφείς, και κάθε μια τάξη σε τέσσερις μικρότερες. Έγραψε μάλιστα και βιβλίο χαρακτηρισμού. Περιορίζομαι στις δύο μεγάλες κατηγορίες: Εξωστρεφείς και ενδοστρεφείς. Εξωστρεφείς είναι εκείνοι που στρέ-

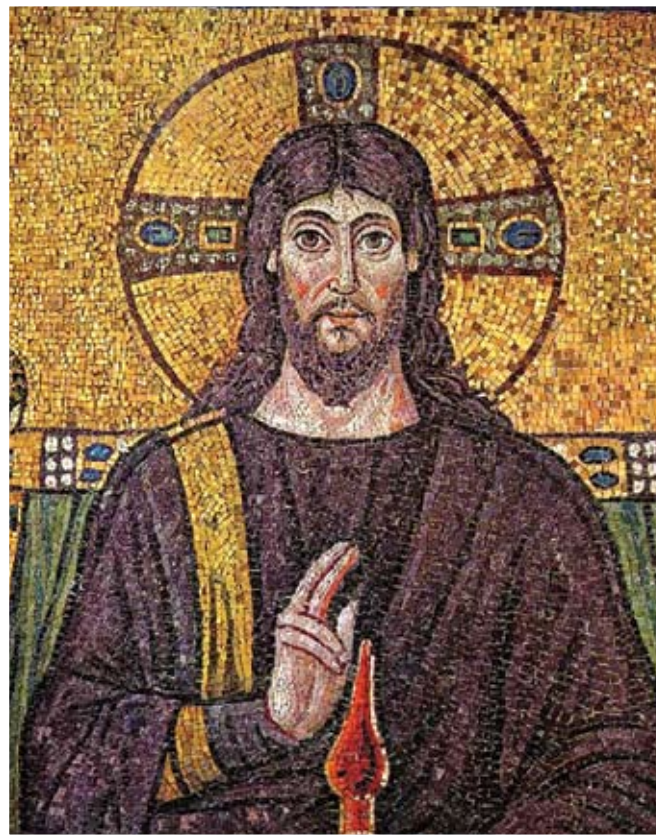
φουν την ενεργητικότητά τους προς τα έξω, και ενδοστρεφείς εκείνοι που την στρέφουν προς τα μέσα. Δεν υπάρχει ανάμεσα στους ανθρώπους αμιγής ενδοστρεφής ή εξωστρεφής. Ούτε πρέπει ένας να είναι συνεχώς ενδοστρεφής ή εξωστρεφής. Γιατί θα παρουσιάσει ψυχολογικό πρόβλημα, ψυχική ανωμαλία. Εξωστρεφής άνθρωπος είναι εκείνος που ασχολείται, για παράδειγμα, με το εμπόριο. Ενδοστρεφής είναι ο προσευχόμενος. Αν ένας

ασχολείται συνεχώς με έργο που απαιτεί εξωστρεφή δραστηριότητα, θα πρέπει στο ιδιαίτερό του να ασχολείται με έργο που απαιτεί ενδοστρεφή ενέργεια. Να ασχολείται με προσευχή, με μελέτη σοβαρού έργου, με μελέτη της Αγίας Γραφής. Αυτά είναι μερικά στοιχεία της ψυχολογίας του βάθους του Καρόλου Γιουγκ.

Τώρα, που εκφράσαμε μερικά στοιχεία για την ψυχανάλυση, ας ακούσουμε τι μας λέγει νεώτερος κλάδος της ψυχολογίας η Υπαρξιακή ανάλυση. Συγκρίνοντας την ψυχανάλυση και υπαρξιακή ανάλυση λέμε ότι η ψυχανάλυση έχει συμπλή-

ρωμα την Υπαρξιακή ανάλυση ή λογοθεραπεία. Ενώ η ψυχανάλυση ασχολείται με τον κατώτερο άνθρωπο, η Υπαρξιακή ανάλυση ασχολείται με τον ανώτερο άνθρωπο, ασχολείται με το Πνεύμα. Η Υπαρξιακή ανάλυση λέγεται και λογοθεραπεία. Ο όρος μιλά από μόνος του. Η θεραπεία είναι αποτέλεσμα της στροφής του ανθρώπου στο νόημα, στον λόγο των όντων.

Πατέρας της θεωρίας αυτής είναι ο Βίκτωρ Φραγκλ. Καταγόταν από τη Βιέννη. Φαίνεται ότι ήταν Εβραίος στην καταγωγή. Σε ηλικία 25 χρόνων πήρε το διδακτορικό στη Φροϋδική ψυχολογία. Από το 1930, το τέλος των σπουδών του, ίδρυσε στη Βιέννη τα κέντρα νεότητας, και βοήθησε πολλούς νέους και νέες, που έφθαναν στα

Εκκλησία San Apollinare Nuovo, Ραβέννα, Ιταλία, Μωσαϊκό, 6ος αι., Χριστός.

πρόθυμα της αυτοκτονίας. Πολύ νωρίς απέρριψε τα προκατασκευασμένα καλούπια της Φροϋδικής ψυχολογίας, και έμαθε, το τονίζω αυτό, να ακούει μετά συμπαθείας τον πονεμένο άνθρωπο. Το 1940 συνελήφθη από τους Γερμανούς και εστάλη στα στρατόπεδα συγκεντρώσεως Νταχάου και Άουσβιτς. Επέζησε των αντίξων συνθηκών των στρατοπέδων. Όταν στο τέλος του πολέμου ελευθερώθηκε, φοίτησε εκ δευτέρου στο Πανεπιστήμιο και πήρε διδακτορικό στην ύπαρξη Φιλοσοφίας. Τα στρατόπεδα συγκεντρώσεως των Γερμανών ήταν για τον Βίκτωρα Φραγκλ δεύτερο Πανεπιστήμιο. Εκεί παρακολουθούσε τη συμπεριφορά των ανθρώπων, των συγκρατούμενων του. Παρατήρησε ότι κατόρθωναν να επιζήσουν στις αντίξοες συνθήκες εκείνοι από τους κρατούμενους που έθεταν στόχους. Έθεταν λ.χ. στόχο τι θα κάμουν μετά την απελευθέρωσή τους ή, αν τους περίμενε κάποιο αγαπημένο πρόσωπο. Ο ίδιος επέζησε, γιατί έξω από τα κρατητήρια τον περίμενε η αγαπημένη του σύζυγος, πιθανότατα η μελλοντική φοίτησή του σε Πανεπιστήμιο, η αποστολή μέσα στο στρατόπεδο. Εκεί μέσα είχε κάποιο έργο, είχε μια αποστολή. Οι αρχές του στρατοπέδου ζήτησαν γιατρό, για να περιποιηθεί τους αρρώστους από τύφο. Αμέσως ο Φραγκλ πρότεινε τον εαυτό του, παρά το ότι ήταν ψυχίατρος. Η περιποίηση των τυφικών ήταν πολύ απλή. Ήταν να δίδει στους αρρώστους τα χάπια τους, και όταν πέθαιναν, φαινόμενο πολύ συχνό, να τους θάβει. Όταν πήρε και δεύτερο διδακτορικό, πήγαινε σε πολλά μέρη και έδινε διαλέξεις για την λογοθεραπεία. Έγραψε σπουδαία συγγράμματα για τη λογοθεραπεία. Πολλά από αυτά μεταφράστηκαν στα Αγγλικά και δυο ή τρία μεταφράστηκαν στα Ελληνικά. Μιλώντας για το Πνεύμα γράφει: «*Εκφράσεις του πνεύματος είναι η ελευθερία και η ευθύνη. Ελευθερία και ευθύνη πρέπει να αναπτύσσονται ισορροπημένα. Όταν αναπτυχθεί η ευθύνη, χωρίς την ελευθερία, η ευθύνη γίνεται στυγνή δικτατορία. Και η ελευθερία, χωρίς συνοδό την ευθύνη, καταντά ασυδοσία.*» Όταν κάποτε πήγαινε στην Αμερική για μια διάλεξη, είπε στο ακροατήριό του: «*Μπαίνοντας στο Hudson River, είδα το άγαλμα της Ελευθερίας, και εσκέφθηκα ότι θα ήταν πολύ καλό, αν στη Δυτική Ακτή των ΗΠΑ εστήνετο το άγαλμα της Ευθύνης.*»

Το Πνεύμα, λέει ο Φραγκλ, είναι ασυνείδητο υπό την έννοια ότι δεν είναι συνειδητό, είναι άγνωστο στον εαυτό του. Το Πνεύμα είναι ό,τι και το μάτι. Το μάτι μπορεί να τα δει όλα, δεν μπορεί

όμως να δει τον εαυτό του. Και το Πνεύμα μπορεί να τα γνωρίζει όλα, δεν μπορεί όμως να γνωρίζει τον εαυτό του. Αυτό συμβαίνει, γιατί οι συνειδητές δραστηριότητες το εμποδίζουν να λάβει γνώση του εαυτού του.

Η ανθρώπινη ύπαρξη, το Πνεύμα, εκτείνεται προς τα έξω αναζητώντας νόημα, το νόημα των όντων. Αναζητεί θεμελιακές αρχές, αιώνιες αξίες για να πραγματώσει. Οι αξίες αυτές υπάρχουν αντικειμενικά. Υπάρχουν πέρα από τον άνθρωπο, και ο άνθρωπος τείνει προς αυτές. Και εδώ είναι η ουσία της ανθρώπινης υπάρξεως. Τότε η ανθρώπινη ύπαρξη είναι στην ουσία της. Το αεροπλάνο, λέγει ο Βίκτωρ Φραγκλ, εφόσον τροχιοδρομεί είναι αυτοκίνητο. Όταν αρχίσει να πετά, γίνεται αεροπλάνο. Αυτές λοιπόν οι αξίες καθορίζουν την πορεία του ανθρώπου, και του δίδουν νόημα στη ζωή. Για να δείξει την αντικειμενικότητα των αξιών, χρησιμοποιεί ένα παράδειγμα από τη Βίβλο. Όταν οι Ιουδαίοι, λέγει, έφυγαν από την Αίγυπτο και επορεύοντο μέσον της ερήμου για τη γη Χαναάν, ένα νέφος επροπορεύετο, και τους έδειχνε την πορεία. Αν το νέφος δεν επροπορεύετο, θα τους εκάλυπτε και θα εχάνοντο στην έρημο.

Ο άνθρωπος πρέπει στη ζωή του συνεχώς να θέτει στόχους και να αγωνίζεται για αυτούς. Τότε η ζωή του αποκτά νόημα, γίνεται σημαντική. Έτσι βρίσκεται στην ουσία του. Ο αγώνας του τον καθιστά υγιή, τον θεραπεύει. Πρέπει ο άνθρωπος να γίνεται δημιουργικός. Αν πάψει να γίνεται δημιουργικός, αν αποτύχει στον στόχο του, η δημιουργική δύναμη μέσα του γίνεται καταστροφική. Για αυτό ακούμε πολλές φορές τον άνθρωπο να λέγει: «*Είμαι άκεφος, ή δεν ξέρω τι να κάμω, ή έχω κατάθλιψη.*» Πολλάκις αντιμετώπισα τέτοια φαινόμενα. Το αντιφάρμακο είναι να βοηθήσουμε τον άνθρωπο να θέσει στόχους και να γίνει δημιουργικός. Έτσι θα βρει πάλι τον εαυτό του. ■

Πηγές

1. Frankl, V. E.: *Man's Search for Meaning: An Introduction to Logotherapy. Preface by Gordon W. Allport. Boston, paperback edition, New York, Pocket Books, Washington Square Press 1984-1998*
2. Frankl, V. E.: *Psychotherapy and Existentialism. Selected Papers on Logotherapy. Simon and Schuster, New York, Souvenir Press, London 1967-1985*
3. Frankl, V. E.: *The Doctor and the Soul. From Psychotherapy to Logotherapy. Alfred A. Knopf, New York, Souvenir Press, London, 1955-1986*
4. Frankl, V. E.: *The Unconscious God. Psychotherapy and Theology. Simon and Schuster, New York, Hodder and Stoughton, London 1975-1985*
5. Jung, C.: *Symbols of Transformation. In: Jung, C.: Collected Works of C. G. Jung, Vol. 5. 2nd ed., Princeton University Press 1967*